

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-54>

УДК 336.1:352

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

PROBLEMS AND PROSPECTS OF FINANCIAL SUPPORT OF THE HEALTHCARE OF UKRAINE

Сабецька Тетяна Ігорівна

кандидат економічних наук,
Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту
Західноукраїнського національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5742-2595>

Sabetska Tetyana

Ivano-Frankivsk Educational and Scientific Institute of Management
of West Ukrainian National University

Стаття присвячена вивченню проблематики фінансового забезпечення системи охорони здоров'я України в умовах її реформування. Обґрунтовано необхідність удосконалення фінансового забезпечення вітчизняної медицини. Проаналізовано стан фінансування медичної галузі в Україні та країнах Європи за останні роки. Досліджено місце та роль системи охорони здоров'я у структурі видатків державного бюджету. Виконано порівняльний аналіз особливостей фінансування медицини в Україні та інших країнах Європейського простору. Зроблено висновок, що в сучасних умовах розвитку медичної галузі України, ускладнених епідемією COVID-19, особливою актуальним стає пошук додаткових джерел фінансування охорони здоров'я. Серед шляхів розширення фінансових можливостей вітчизняних закладів охорони здоров'я основним є державне фінансування медичної галузі за принципом "гроші йдуть за пацієнтом", розвиток страхової медицини й розширення можливостей надання закладами охорони здоров'я платних медичних послуг.

Ключові слова: система охорони здоров'я, медична галузь, фінансове забезпечення охорони здоров'я, витрати на охорону здоров'я, медичні послуги.

Статья посвящена изучению проблематики финансового обеспечения системы здравоохранения Украины в условиях ее реформирования. Обоснована необходимость совершенствования финансового обеспечения отечественной медицины. Проанализировано состояние финансирования медицинской отрасли в Украине и странах Европы за последние годы. Исследовано место и роль системы здравоохранения в структуре расходов государственного бюджета. Выполнен сравнительный анализ особенностей финансирования медицины в Украине и других странах Европейского пространства. Сделан вывод, что в современных условиях развития медицинской отрасли Украины, осложненных эпидемией COVID-19, особо актуальным становится поиск дополнительных источников финансирования здравоохранения. Среди путей расширения финансовых возможностей отечественных учреждений здравоохранения основным является государственное финансирование медицинской отрасли по принципу "деньги следуют за пациентом", развитие страховой медицины и расширения возможностей предоставления учреждениями здравоохранения платных медицинских услуг.

Ключевые слова: система здравоохранения, медицинская отрасль, финансовое обеспечение здравоохранения, расходы на здравоохранение, медицинские услуги.

The article is devoted to the study of the problems of financial support of the health care system of Ukraine in the conditions of its reform. Given the difficult financial and economic situation in the country and the complex challenges associated with the COVID-19 epidemic, the issue of adequate financial support for the medical sector is particularly relevant. This problem requires an immediate response from the Ukrainian government, because compared to other European countries, our country is an outsider in the development and financial support of the health care system. The article examines the theoretical and practical aspects of financial support of the health care system of Ukraine, studies the experience of foreign countries in the field of medical financing and substantiates recommendations for improving the mechanisms of financial support of the medical sector. In particular, on the basis of official statistics, data from the Ministry of Finance of Ukraine, the State Treasury of Ukraine and the World Health Organization, the state of financing of the medical sector in Ukraine and European countries in recent years

has been analyzed. The place and role of the health care system in the structure of state budget expenditures were also studied. The comparative analysis of features of financing of medicine in Ukraine and other countries of the European space is executed. It is concluded that in the current conditions of development of the medical industry of Ukraine the search for additional sources of health care financing becomes especially important. In particular, we should pay attention to the so-called "Idea of expanding the budget space", proposed by the WHO, which considers three possible ways to improve public funding of the health sector: finding opportunities to increase public spending on health care, redistribution of state budget expenditures at the expense of other sectors, and also improvement of budgetary planning. Among the ways to expand the financial capabilities of domestic health care institutions, the main ones are state funding of the medical sector on the principle of "money follows the patient", the development of insurance medicine and the provision of paid medical services by health care institutions.

Keywords: health care system, medical industry, health care financing, health care costs, medical services.

Постановка проблеми. Стратегічно важлива сфера соціально-економічного життя кожної країни, яка є ключовим індикатором якості життя її громадян та показником сталого економічного розвитку, – система охорони здоров'я – в непростих умовах сьогодення потребує особливої уваги й державної підтримки. Україна як соціально відповідальна та демократична держава зобов'язана вирішувати ряд соціально важливих завдань, серед яких забезпечення належного медичного обслуговування населення й гарантування високої якості та доступності медичних послуг. З огляду на складну фінансово-економічну ситуацію в країні та загрозу, викликану пандемією COVID-19, особливо актуальною є проблема належного фінансового забезпечення функціонування та розвитку медичної галузі.

Незважаючи на те, що сьогодні в Україні проблематика фінансування охорони здоров'я є актуальною темою політичних та наукових дискусій, рівень реальних досягнень у цій сфері насправді залишається доволі низьким. Порівняно з європейськими державами наша країна й досі залишається аутсайдером у питаннях розвитку та фінансового забезпечення медичної галузі. Серед основних причин виникнення такої ситуації варто відзначити неефективну й незбалансовану систему закладів охорони здоров'я, яка не відповідає структурі реального попиту на медичну допомогу, проте вимагає зайвих витрат на утримання медичних закладів. Через нераціональне використання коштів надто повільними темпами відбувається оновлення медичного обладнання, гальмується розвиток науки й фундаментальних досліджень у медицині, практично неможливим стало впровадження медичних інновацій. Задля подолання кризового стану вітчизняної системи охорони здоров'я й створення фінансових можливостей для подальшого розвитку медичної галузі в Україні втілюється в життя медична реформа, проте її реалізація відбувається не надто швидкими темпами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Основні проблеми фінансового забезпечення системи охорони здоров'я України висвітлені у дослідженнях вітчизняних науковців, серед яких В. Базилевич, Н. Внукова, О. Гаманкова, С. Онишко, У.Я. Андрусів, Н.Б. Юрченко, В.О. Зюзін, О.В. Посилкіна, О.В. Гладкова, Н.О. Федорова та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових праць дає підстави стверджувати, що окремі проблеми фінансування системи охорони здоров'я України досі залишаються обділеними увагою науковців й потребують подальшого вивчення. Також важливо володіти повною та достовірною інформацією про стан фінансового забезпечення медичної галузі в нашій країні. З огляду на це необхідними є подальші наукові пошуки щодо вдосконалення механізмів фінансування медицини з урахуванням позитивного досвіду європейських країн.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів фінансового забезпечення системи охорони здоров'я України, вивчення досвіду зарубіжних країн у сфері фінансування медицини та розробка рекомендацій щодо удосконалення механізмів фінансового забезпечення медичної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Побудова ефективної системи охорони здоров'я, здатної забезпечувати населення якісною й доступною медичною допомогою, є одним із ключових завдань соціальної політики держави та важливим показником, що характеризує рівень соціально-економічного розвитку країни. Вітчизняна медична система, яка залишилася у спадок від Радянського Союзу, протягом років незалежності України впевнено довела свою незбалансованість, неефективність та недосконалість. Підтвердженням цьому є численні міжнародні рейтинги, покликані порівняти стан охорони здоров'я у різних країнах світу

чи Європи, у яких наша країна стабільно посідає нижні позиції.

Так, за результатами дослідження рівня здоров'я населення, яке проводилося у 2016 р. медичним виданням The Lancet і передбачало аналіз показників здоров'я населення протягом 1990–2015 рр. за 33 параметрами, Україна посіла 119 місце серед 188 держав [11]. А у рейтингу процвітання за 2017 рік, який щороку формується The Legatum Institute, Україна займає лише 112 місце. Одним із критеріїв побудови рейтингу The Legatum Institute є рівень охорони здоров'я, за яким наша країна посіла всього 135 місце. Аналіз даного рейтингу за останні роки показує негативну динаміку розвитку охорони здоров'я в Україні: якщо у 2013 р. Україна була на 86 місці, у 2014 р. – на 77 місці, у 2017 р. – на 79 місці, то у 2011 р. позиція нашої країни у рейтингу знизилася до 111 місця [12].

Як показують дослідження Всесвітньої організації охорони здоров'я, існує пряма залежність між рівнем витрат на охорону здоров'я у розрахунку на душу населення та середньою тривалістю життя. Той факт, що Україна за рівнем смертності в 2017 році посіла 5 місце, а за тривалістю життя – 150 місце у світовому рейтингу [13], є безумовним свідченням недостатнього фінансового забезпечення вітчизняної медичної системи.

Донедавна система охорони здоров'я України фінансувалася за бюджетною моделлю, яка беззаперечно є високоефективною за умови достатнього фінансового забезпечення. В нашій державі рівень бюджетних асигнувань на утримання системи охорони здоров'я залишається вкрай низьким і не дозволяє покрити усіх потреб медичної галузі. Зокрема, аналіз статистичної інформації показує, що реальні видатки на охорону здоров'я в Україні за 2015–2020 рр. збільшилися з 71 млрд. грн. до

83,2 млрд. грн., або на 17,25% (табл. 1). Також на 20,2% зросли витрати на охорону здоров'я у розрахунку на душу населення, проте частково таке зростання викликане скороченням чисельності населення країни (на 2,3% протягом аналізованого періоду). Майже на 17% знизилася питома вага витрат на охорону здоров'я у відсотках до ВВП країни, а частка витрат консолідованого бюджету на охорону здоров'я скоротилася з 10,4% у 2015 році до 9,2% у 2020 році. Це показує, що обсяги бюджетного фінансування медичної галузі України хоч і зростають, але повільнішими темпами, аніж зростає вітчизняна економіка.

Заплановані у Державному бюджеті України на 2021 р. витрати для Міністерства охорони здоров'я України включають фінансування апарату Міністерства (35,2 млрд. грн.), Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками (116,2 млн. грн.), а також Національної служби здоров'я України (НСЗУ) (123,8 млрд. грн.).

На рисунку 1 відображено розподіл видатків Національної служби здоров'я України за основними статтями витрат.

Зокрема, основну частину фінансових ресурсів Національної служби здоров'я України (123,5 млрд. грн.) спрямовано на реалізацію програми державних гарантій медичного обслуговування населення, яка працює з 1 квітня 2020 р. Передбачено витрати на централізовану закупівлю лікарських засобів (10,3 млрд. грн.), на підготовку медичних кадрів (7,1 млрд. грн.), на громадське здоров'я і боротьбу з епідеміями (2,6 млрд. грн.), на вакцинацію від COVID-19 (2,6 млрд. грн.), на екстрену медичну допомогу (2,0 млрд. грн.).

Аналіз структури видатків державного бюджету України свідчить про те, що фінансування економічної інфраструктури (будів-

Таблиця 1

Показники фінансування охорони здоров'я України у 2015–2020 рр.

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 прогноз	2020 / 2015	2020 / 2021
Реальні видатки на охорону здоров'я на душу населення (у цінах 2015 р., грн.)	1657	1553	1850	1897	1959	1988	1848	20,2	-8,4
Видатки на охорону здоров'я (у цінах 2015 р., млрд. грн.)*	71,0	66,3	78,6	80,2	82,3	83,2	77,0	17,2	-8,7
Видатки на охорону здоров'я (у % до ВВП країни)	3,6	3,2	3,4	3,3	3,2	3,0	3,0	-16,6	0
Видатки на охорону здоров'я (% у консолідованих видатках)	10,4	9,0	9,7	9,3	9,4	9,2		-11,5	
Чисельність населення (млн. ос.)	42,8	42,7	42,5	42,3	42,0	41,8		-2,3	

Джерело: [2, с. 4]

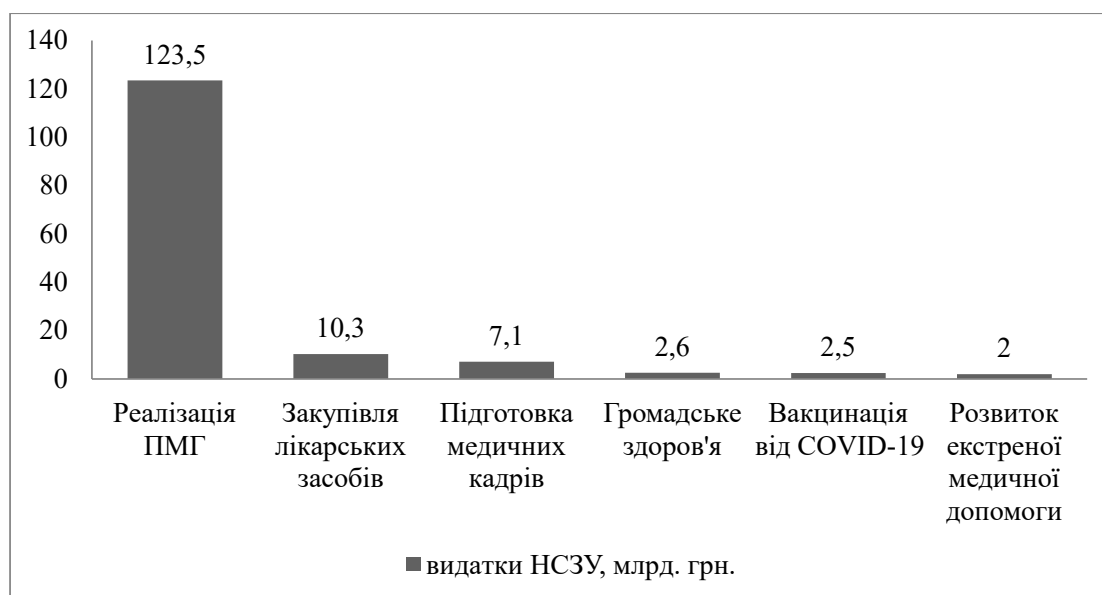

Рис. 1. Основні статті фінансування охорони здоров'я у 2021 р. [3]

ництво доріг), освіти, безпеки і судової влади, соціального захисту та оборони, на жаль, сьогодні є більш пріоритетними, ніж витрати на охорону здоров'я (таблиця 2).

З рисунка 2 видно, що структура бюджетних видатків в Україні дещо відрізняється від країн-членів Організації економічного співробітництва та розвитку. Зокрема, питома вага фінансових витрат на охорону здоров'я в нашій країні майже

на 5% нижча, ніж у країн ОЕСР. Поряд з цим значно більшу частину бюджету виділяється на безпеку та судову владу, соціальний захист і освіту. Наведені дані переконливо демонструють зниження пріоритетності системи охорони здоров'я у загальній величині державних видатків, тобто Україна протягом 2015–2020 рр. суттєво не розширила обсягів бюджетного фінансування системи охорони здоров'я.

Таблиця 2

Консолідовані видатки державного бюджету України у 2015–2020 рр.

Стаття бюджету	Видатки у % до ВВП						Видатки у % до Зведеного бюджету					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020 план	2015	2016	2017	2018	2019	2020 план
1. Загальнодержавні функції, в т.ч.:	5.9	5.6	5.6	5.4	5.1	5.1	17.3	16.1	15.7	15.3	14.8	15.5
обслуговування боргу	4.3	4.0	3.7	3.3	3.0	3.1	12.7	11.5	10.5	9.3	8.8	9.6
2. Оборона	2.6	2.5	2.5	2.7	2.7	2.6	7.7	7.1	7.0	7.8	7.8	8.0
3. Безпека та судова влада	2.8	3.0	3.0	3.3	3.6	3.3	8.1	8.6	8.4	9.4	10.5	10.1
4. Економічна діяльність	2.8	2.8	3.4	4.0	3.9	4.1	8.3	7.9	9.7	11.3	11.2	12.5
5. Охорона довкілля	0.3	0.3	0.2	0.2	0.2	0.2	0.8	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7
6. ЖКГ	0.8	0.7	0.9	0.9	0.9	0.7	2.3	2.1	2.6	2.4	2.5	2.1
7. Охорона здоров'я	3.6	3.2	3.4	3.3	3.2	3.0	10.4	9.0	9.7	9.3	9.4	9.2
8. Духовний та фізичний розвиток	0.8	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8	2.4	2.0	2.3	2.3	2.3	2.5
9. Освіта	5.7	5.4	6.0	5.9	6.0	5.9	16.8	15.5	16.8	16.8	17.4	17.8
10. Соціальний захист	8.9	10.8	9.6	8.7	8.1	7.1	25.9	30.9	27.0	24.7	23.4	21.4
Усього	34.2	35.0	35.4	35.1	34.5	32.9	100	100	100	100	100	100

Джерело: [2, с. 12; 4]

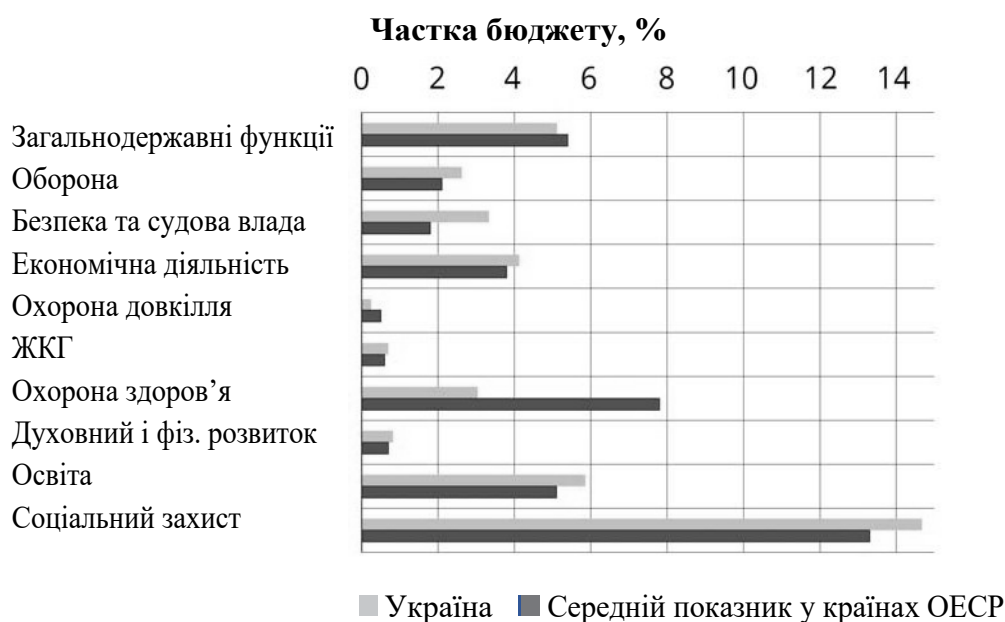

Рис. 2. Функціональний склад загальних державних видатків в Україні та країнах ОЕСР у 2019 р. [2, с. 14]

Важливим показником фінансування медицини є величина бюджетних витрат на охорону у розрахунку на душу населення. Динаміка даного показника у 2014–2019 рр. була доволі нестабільною (таблиця 3).

Так, через бюджетну кризу й перерозподіл бюджетних видатків на користь фінансування соціального захисту населення, відбулося скорочення витрат на охорону здоров'я з 2744 грн. (101 дол. США) у 2014 р. до 2369 грн. (87 дол. США) у 2016 р. Подальше зростання витрат на охорону здоров'я у 2018 р. досягло рівня 2732 грн. або 100 дол. США в розрахунку на одну особу, проте у 2019 р., на жаль, знову можемо спостерігати негативну динаміку видатків на фінансування медицини. На практиці фактичне державне недофінансування медицини компенсується за рахунок особистих коштів громадян, які здебільшого йдуть на придбання лікарських засобів.

У нинішніх умовах розвитку системи охорони здоров'я України, ускладнених корона-

вірусною хворобою (COVID-19), важливим є пошук шляхів збільшення джерел фінансування медичної галузі. Рівень фінансового забезпечення вітчизняної системи охорони здоров'я є значно нижчим, ніж у країнах Європи, а у поєднанні зі стабільним скороченням бюджетних видатків та недостатнім ресурсним забезпеченням медицини, дана проблема щороку набуває більшої актуальності й гостроти. У період макроекономічної нестабільності мобілізація додаткових ресурсів для охорони здоров'я є викликом як у політичному, так і в економічному аспектах. З позиції Всесвітньої організації охорони здоров'я проблема збільшення фінансування системи охорони здоров'я переросла у цілу концепцію під назвою "Ідея розширення бюджетного простору", яка розглядається у трьох вимірах [10]:

1. Пошук можливостей збільшення величини державних видатків у межах існуючого фіскального простору (за рахунок нових над-

Таблиця 3

Державні витрати на охорону здоров'я в розрахунку на душу населення в Україні у 2014–2019 рр. [8, с. 27]

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Витрати на охорону здоров'я у розрахунку на душу населення (у цінах 2018 р.), грн.	2744	2598	2369	2644	2732	2641
Витрати на охорону здоров'я у розрахунку на душу населення (у цінах 2018 р.), дол. США	101	96	87	97	100	97

ходжень, нових запозичень), що залежать від основних макроекономічних показників держави. Як свідчать результати дослідження ВООЗ та Центру глобального розвитку, зростання загальної величини бюджетних видатків є ключовим джерелом збільшення обсягів фінансування медицини, що особливо актуально для країн з низьким і середнім рівнем доходів, зокрема й України.

2. Зростання питомої ваги бюджетних витрат на охорону здоров'я шляхом перерозподілу витрат між іншими секторами економіки. Зміна пріоритетів бюджетного фінансування на користь системи охорони здоров'я є не надто популярною у країнах з низьким та середнім рівнем доходів, оскільки це потребує певної політичної волі, а також відповідної політики й позиції Міністерства охорони здоров'я.

3. Удосконалення планування бюджету, запровадження ефективніших методів управління державними фінансами, забезпечення надійності, гнучкості і своєчасності видатків на охорону здоров'я є одним із факторів розширення бюджетного простору медичної галузі, що у свою чергу вимагає ґрунтовного планування та належного виконання бюджетів охорони здоров'я зі сторони Міністерства охорони здоров'я.

Разом з тим варто зауважити, що навіть при умові збільшення обсягів фінансування медичної галузі, вкладання коштів у неефективну систему не дасть очікуваних результатів. Важливо підвищувати ефективність медичної діяльності, досягати вищого рівня якості медичних послуг при збереженні того ж рівня ресурсів і фінансових витрат. Іншими словами слід навчитися купляти більший об'єм якісніших послуг, витрачаючи ті ж кошти, що й раніше. Саме тому будь-яке реформування фінансового забезпечення вітчизняної медицини не принесе жодного ефекту, якщо паралельно не відбуватиметься реформування та оптимізація системи охорони здоров'я.

З огляду на це одним із найбільш ефективних методів фінансування медичної галузі є метод оплати наданих медичних послуг, який власне і впроваджується зараз в умовах медичної реформи особливо на рівні первинної медицини. Використання принципу "гроші йдуть за пацієнтом" дозволить уникнути непродуктивних витрат в окремих секторах сфери охорони здоров'я й спрямувати кошти саме туди, де вони найбільш потрібні і принесуть реальну користь. Також варто звернути увагу на популяризацію й поступове впровадження в Україні добровільного медичного страхування, яке б розширило доступ фінансово забезпечених громадян до високоякісного медичного обслуговування й знизило тиск на державний бюджет. Окрім цього у найближчій перспективі необхідно створити відповідне нормативно-правове поле, яке б розширило автономію медичних закладів у сфері надання платних медичних послуг

Висновки. Отже, як показує проведений аналіз, протягом останніх років система охорони здоров'я України, на жаль, не отримала бажаного державного фінансування, якого вона так гостро потребує, особливо в умовах пандемії COVID-19. Навпаки, фінансове забезпечення медичної галузі скоротилося порівняно з обсягами інвестування в економічну інфраструктуру, освіту, соціальний захист та безпеку. Навіть в умовах реформування системи охорони здоров'я уряд нашої країни не приділяє достатньої уваги зростанню пріоритетності медичної галузі, що певною мірою зумовлено проблемами політичного вибору.

В найближчій перспективі Україні варто звернути увагу на можливість наближення функціональної структури загальних бюджетних видатків до середнього рівня європейських країн, збільшивши питому вагу витрат на охорону здоров'я. Також важливо працювати у напрямку розвитку страхової медицини, адже як показує світовий досвід, такий формат фінансових відносин у медицині є чи не найбільш ефективним в реаліях сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрусів У.Я., Юрченко Н.Б. Зарубіжний досвід фінансування систем охорони здоров'я. *Економічний простір*. 2019. № 150. С. 20–24.
2. Бюджетний простір для системи охорони здоров'я в Україні. Програмний документ для підтримки діалогу щодо підготовки бюджету на 2021 рік. 27 с. URL: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/463872/UKR-Budgetary-space-for-health-ukr.pdf (дата звернення: 20.05.2021).
3. Видатки на охорону здоров'я у 2021 р.: коли очікування розбиваються об жорстоку реальність. *Щотижневик "Аптека"*. № 1(1272). URL: <https://www.apteka.ua/article/579552>
4. Державна казначейська служба України. Підрозділ II.2 "Видатки за функціональною класифікацією видатків та кредитування бюджету" розділу II "Видатки". Київ : Державна казначейська служба

України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/ricnij-zvit-pro-vikonannyaderzhavnogo-byudzhetu-ukrayiniza-2019-rik>

5. Зюзін В.О. Зарубіжний досвід фінансування програм охорони здоров'я та українські реалії. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2019. № 3(65). С. 219–227.

6. Міністерство фінансів України інформує про видатки на охорону здоров'я в 2020 році. URL: <http://amnu.gov.ua/ministerstvo-finansiv-ukrayiny-informuye-pro-vydatky-na-okhoronu-zdorov-ya-v-2020-roczii/>

7. Посилкіна О.В., Гладкова О.В. Актуальні проблеми фінансового забезпечення діяльності закладів охорони здоров'я в Україні в умовах їх реформування. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2021. № 2. Том 32(71). С. 43–49.

8. Україна: огляд реформи фінансування системи охорони здоров'я 2016-2019. Спільний звіт ВООЗ та Світового банку. URL: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0018/425340/WHO-WB-Joint-Report_UKR_Full-report_Web.pdf

9. Федорова Н.О. Стан фінансування системи медичного страхування в Україні. *Держава та регіони. Серія : Державне управління*. 2019. № 1(65). С. 110–115.

10. Barroy N., Gupta S. (2020). From overall fiscal space to budgetary space for health: connecting public financial management to resource mobilization. Женева: Всесвітня організація охорони здоров'я. URL: <https://www.cgdev.org/event/overall-fiscal-spacebudgetary-space-health>

11. Measuring the health-related Sustainable Development Goals in 188 countries: a baseline analysis from the Global Burden of Disease Study 2015. *The Lancet Journal*. 2016. Vol. 388. P. 1813–1850. URL: [https://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736\(16\)31467-2.pdf](https://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736(16)31467-2.pdf)

12. The Legatum Prosperity Index 2017. URL: http://prosperitysite.s3-accelerate.amazonaws.com/3515/1187/1128/Legatum_Prosperty_Index_2017.pdf

13. The World Factbook 2017. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/theworld-factbook/geos/up.html>

REFERENCES:

1. Andrusiv U.Ya., Yurchenko N.B. (2019) Zarubizhnyy dosvid finansuvannya system okhorony zdorovya [Foreign experience in financing health care systems]. *Ekonomichnyy prostir*, no. 150, pp. 20–24.

2. Byudzhethnyy prostir dlya systemy okhorony zdorovya v Ukrayini. Prohramnyy dokument dlya pidtrymky dialohu shchodo pidhotovky byudzhetu na 2021 rik [Budget space for the health care system in Ukraine. Program document to support the dialogue on the preparation of the budget for 2021]. Available at: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/463872/UKR-Budgetary-space-for-health-ukr.pdf (accessed 20 May 2021).

3. Vydatky na okhoronu zdorov'ya u 2021 r.: koly ochikuvannya rozbyvayut'sya ob zhorstoku real'nist' [Health care spending in 2021: when expectations are shattered by a harsh reality]. *Shchotyzhnevyyk "Apteka"*, no. 1(1272). Available at: <https://www.apteka.ua/article/579552>

4. Derzhavna kaznacheys'ka sluzhba Ukrayiny. Pidrozdil II.2 "Vydatky za funktsional'noy klasyfikatsiyeyu vydatkiv ta kredytuvannya byudzhetu" rozdil II "Vydatky" [State Treasury Service of Ukraine. Subsection II.2 "Expenditures by functional classification of expenditures and budget crediting" of section II "Expenditures"]. Kyiv: Derzhavna kaznacheys'ka sluzhba Ukrayiny. Available at: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/ricnij-zvit-pro-vikonannyaderzhavnogo-byudzhetu-ukrayiniza-2019-rik>

5. Zyuzin V.O. (2019) Zarubizhnyy dosvid finansuvannya prohram okhorony zdorov'ya ta ukrayins'ki realiyyi [Foreign experience in financing health care programs and Ukrainian realities]. *Naukovyy pohlyad: ekonomika ta upravlinnya*, no. 3(65), pp. 219–227.

6. Ministerstvo finansiv Ukrayiny informuye pro vydatky na okhoronu zdorov'ya v 2020 rotsi [The Ministry of Finance of Ukraine informs about health care expenditures in 2020]. Available at: <https://amnu.gov.ua/ministerstvo-finansiv-ukrayiny-informuye-pro-vydatky-na-okhoronu-zdorov-ya-v-2020-roczii/>

7. Posilkina O.V., Gladkova O.V. (2021) Aktual'ni problemy finansovoho zabezpechennya diyal'nosti zakladiv okhorony zdorov'ya v Ukrayini v umovakh yikh reformuvannya [Current problems of financial support of health care institutions in Ukraine in the context of their reform]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernads'koho. Seriya: Ekonomika i upravlinnya*, no. 2, V. 32(71), pp. 43–49.

8. Ukrayina: ohlyad reformy finansuvannya systemy okhorony zdorov'ya 2016–2019. Spil'nyy zvit VOOZ ta Svitovoho banku [Ukraine: Health Care Financing Reform Review 2016–2019. Joint report of the WHO and the World Bank]. Available at: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0018/425340/WHO-WB-Joint-Report_UKR_Full-report_Web.pdf

9. Fedorova N.O. (2019) Stan finansuvannya systemy medychnoho strakhuvannya v Ukraini [The state of financing the health insurance system in Ukraine]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Derzhavne upravlinnya*, no. 1(65), pp. 110–115.

10. Barroy H., Gupta S. (2020) From overall fiscal space to budgetary space for health: connecting public financial management to resource mobilization. Zheneva: Vsesvitnya orhanizatsiya okhorony zdorovya. Available at: <https://www.cgdev.org/event/overall-fiscal-spacebudgetary-space-health> (accessed 20 May 2021).

11. Measuring the health-related Sustainable Development Goals in 188 countries: a baseline analysis from the Global Burden of Disease Study 2015. *The Lancet Journal*, 2016, vol. 388, pp. 1813–1850. Available at: [https://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736\(16\)31467-2.pdf](https://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736(16)31467-2.pdf)

12. The Legatum Prosperity Index 2017. Available at: https://prosperitysite.s3-accelerate.amazonaws.com/3515/1187/1128/Legatum_Prosperty_Index_2017.pdf

13. The World Factbook 2017. Available at: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/world-factbook/geos/up.html>